

засвоєння умінь з фізики в КГ.

Висновки. Аналіз результатів експериментальної перевірки запропонованої моделі навчання фізики свідчить про підвищення ефективності навчальної діяльності курсантів авіаційних спеціальностей у процесі навчання фізики засобами ІКТ у поєднанні з тренажерними комплексами, а, отже, і про ефективність розробленої методики на основі створеного ППЗ «Фізика. Механіка» і методичного забезпечення, що підтверджено статистичними методами.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Грабарь М.И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы / М.И. Грабарь, К.А. Краснянская. – «Педагогика», 1977. – 135 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Задорожна Оксана Володимирівна - викладач кафедри фізико-математичних дисциплін, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету.

Коло наукових інтересів: запровадження ІКТ у процесі навчання фізики курсантами ВНЗ авіаційного профілю.

ВИКОРИСТАННЯ ДИНАМІЧНИХ ТРАНСПАРАНТІВ ДЛЯ ГРАФІЧНОГО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ НА РІВНЯННЯ ТЕПЛООВОГО БАЛАНСУ

Катерина КОВАЛЕНКО

У статті розглядається графічний метод розв'язування задач на рівняння теплового балансу з використанням динамічних транспарантів.

The article deals with the issue the graphical solving problems on equation heat balance with using dynamic transparents.

Розв'язування задач на рівняння теплового балансу у 8 класі створює в учнів чимало труднощів. Наведемо приклад розв'язання досить складної задачі, яка передбачає кілька варіантів протікання процесу.

Задача. Шматок льоду масою m_1 і температурою t_1 кидають у калориметр з водою, маса якої m_2 , а температура t_2 . Визначити, як буде проходити теплообмін, яка температура стане в калориметрі в стані термодинамічної рівноваги та скільки буде в калориметрі води і льоду в залежності від конкретних значень величин. Теплоємністю калориметра знехтувати [1].

Дану задачу можна розв'язати кількома способами, тому що в задачі не можна одразу встановити чи буде плавитись лід, чи замерзатиме вода [1; 5]. Однак всі способи потребують розв'язання рівняння теплового балансу, яке учням восьмого класу важко розв'язувати аналітично в загальному випадку.

Дещо спростити розв'язання дозволяє перехід від рівняння зв'язку між фізичними величинами до рівняння зв'язку між числовими значеннями величин, але розв'язання залишиться громіздким, оскільки доведеться кілька разів складати і розв'язувати складні рівняння теплового балансу та перевіряти висунуті гіпотези про хід теплообміну: а) буде плавитись лід? б) чи увесь лід розплавиться? в) буде замерзати вода? г) чи вся вода замерзне? і т.д.

Для реалізації компетентнісного підходу в навчанні фізики і формування предметної компетентності потрібно навчити учнів читати, розуміти, опрацьовувати, інтерпретувати та будувати графіки. Оскільки графічне зображення функціональної залежності наочно показує хід процесів і у навчальній програмі з фізики рекомендовано використання графіків під час вивчення теплових явищ та вміння учнів розуміти і аналізувати графіки теплових процесів, розв'яжемо задачу графічно, попередньо уточнивши, що $m_1 = 1$ кг, $t_1 = -100$ °С, $m_2 = 1$ кг, $t_2 = 100$ °С. Практика показує, що саме графічний метод більш повно розкриває фізичний зміст задачі, є раціональним, зрозумілим і простішим для відтворення учнями.

Розв'яжемо задачу графічно з використанням динамічного транспаранту.

1. Побудуємо в зошиті кількісний графік залежності t від Q при нагріванні льоду масою $m_1 = 1$ кг від -100 °C до 100 °C (рис. 1).

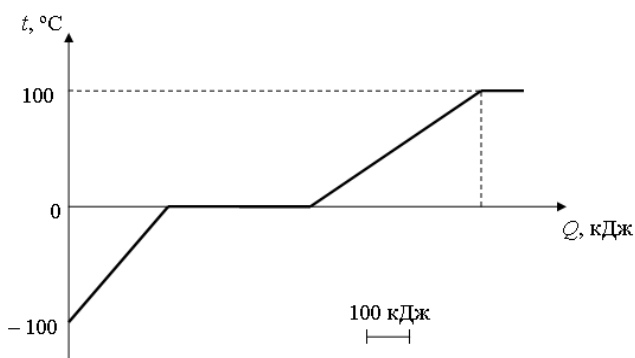

Рис. 1

цей графік? Чи будуть графіки для води і льоду схожими? Чи можна одержати графік для води із щойно побудованого графіку для льоду? Разом з учнями приходимо до висновку, що графік для води буде оберненим до графіку для льоду.

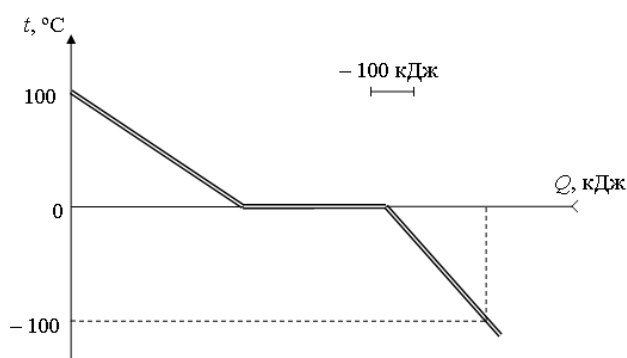

Рис. 2

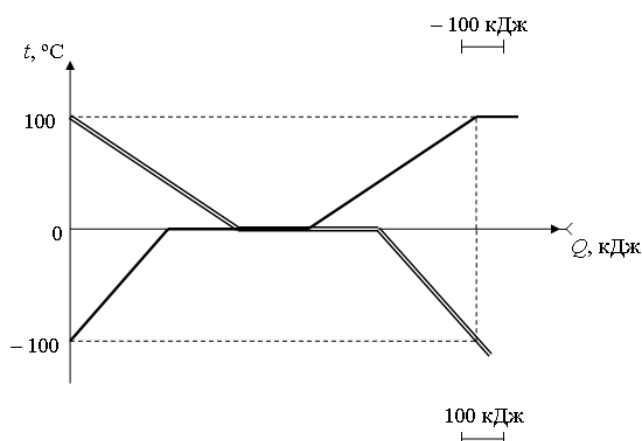

Рис. 3

почне плавиться, але розплавиться не весь.

Записавши рівняння теплового балансу $Q_1 + Q_2 + Q_3 = 0$, знайдемо, що на плавлення льоду йде $Q_3 = -Q_1 - Q_2 = 420$ кДж $- 210$ кДж $= 210$ кДж.

Отже, льоду розплавиться $m = Q_3 / \lambda_{\text{л}} \approx 0,6$ кг.

Масштаб обираємо наступний: по осі кількості теплоти 2 клітинки $= 100$ кДж, по осі температури 1 клітинка $= 20$ °C. Графік покаже нагрівання льоду, його плавлення і нагрівання води, що утворилась з льоду.

Використовуючи метод кодування кольором, графік малюємо червоним олівцем, звертаючи увагу учнів, що в цьому випадку $Q > 0$.

2. Ставимо учням питання: чи можемо побудувати графік залежності t від Q при охолодженні води масою $m_2 = 1$ кг від 100 °C до -100 °C? Який вигляд матиме

3. Перенесемо графік на прозору кальку (шматок файлу) і перевернемо її зліва на право. Одержимо графік залежності t від Q при охолодженні води масою $m_2 = 1$ кг від 100 °C до -100 °C (рис. 2). Графік покаже охолодження води, її кристалізацію і охолодження льоду, що утворився з води. Оскільки в цьому випадку $Q < 0$, то графік доцільно малювати синього кольору.

4. Накладемо прозору кальку з графіком (рухомий транспарант) на графік в зошиті (нерухомий транспарант). Перетин графіків (рис. 3) дасть розв'язок задачі: покаже, як відбувається теплообмін, кінцеву температуру і скільки розплавиться льоду чи скільки замерзне води [5: 122–128].

Координата t точки перетину графіків показує кінцеву температуру $t = 0$ °C, яка буде в калориметрі після встановлення теплової рівноваги.

На графіку видно, що лід забирає стільки теплоти, скільки віддає вода. Вода охолоне до 0 °C і віддасть $Q_1 = c_{\text{в}} m_2 (t - t_2) = -420$ кДж теплоти, а лід нагріється до 0 °C, забравши $Q_2 = c_{\text{л}} m_1 (t - t_1) = 210$ кДж теплоти, і

Слід зазначити, що з використанням цих динамічних транспарантів аналогічно можна розв'язати задачі, в яких температура льоду $t_1 > -100\text{ }^\circ\text{C}$ і температура води $t_2 < 100\text{ }^\circ\text{C}$. В цьому випадку рухомий транспарант необхідно рухати вздовж горизонтальної осі до осі температури так, щоб відповідний графік перетнув вісь температури в точці, яка відповідає початковій температурі льоду (води).

Змінимо умову попередньої задачі. Нехай температура льоду в калориметрі $t_1 = -10\text{ }^\circ\text{C}$. Графічне розв'язання задачі (рис. 4) покаже, що весь лід розтане і трохи нагріється тоді, як вода охолоне майже до $0\text{ }^\circ\text{C}$, але не замерзатиме.

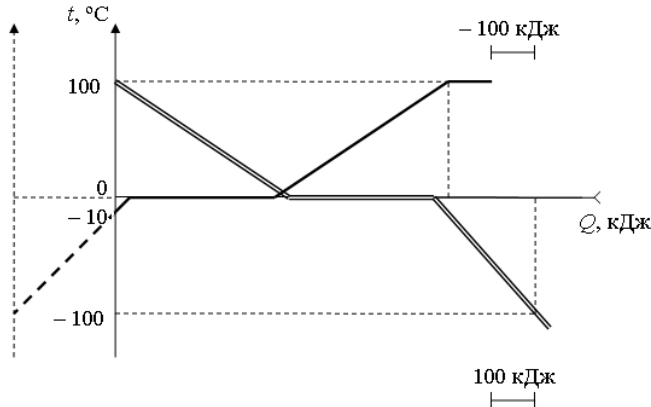

Рис. 4

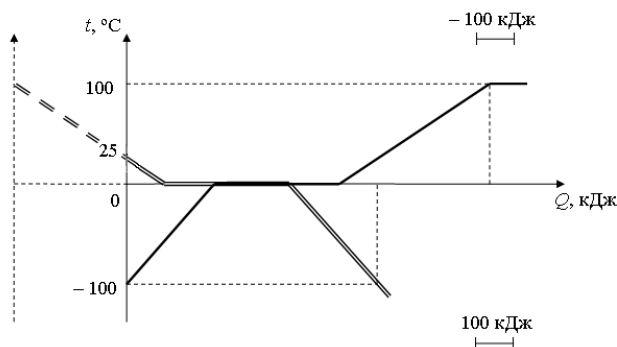

Рис. 5

Розглянемо випадок, коли температура води в калориметрі $t_2 = 25\text{ }^\circ\text{C}$. Графічне розв'язання задачі (рис. 5) покаже, що після встановлення теплової рівноваги в калориметрі буде температура $t = 0\text{ }^\circ\text{C}$, лід нагріється до температури плавлення, але плавиться не буде, а вода, охолонувши до температури $0\text{ }^\circ\text{C}$, частково замерзне. Лід забирає стільки теплоти, скільки віддає вода. Вода охолоне до $0\text{ }^\circ\text{C}$ і віддасть $Q_1 = c_v m_2 (t - t_2) = -105\text{ кДж}$ теплоти, а лід нагріється до $0\text{ }^\circ\text{C}$, забравши $Q_2 = c_l m_1 (t - t_1) = 210\text{ кДж}$ теплоти.

Записавши рівняння теплового балансу $Q_1 + Q_2 + Q_3 = 0$, знайдемо, що кристалізуючись вода віддасть $Q_3 = -Q_1 - Q_2 = 105\text{ кДж} - 210\text{ кДж} = -105\text{ кДж}$.

Отже, води замерзне $m = Q_3 / \lambda_l \approx 0,3\text{ кг}$.

При потребі розв'язок задач можна перевірити кількісно.

При розв'язанні задач на рівняння теплового балансу графічним методом з використанням динамічних транспарантів дуже важливо керувати діяльністю учнів на уроці. Доцільно виготовити прозорі динамічні транспаранти для графопроектора, перенісши на прозору плівку чи шматок файлу графіки, які будуватимуть учні (рис. 1 і 2) і ілюструвати учням на екрані через графопроектор кожен наступний крок розв'язування задачі.

Для закріплення використання графічного методу для розв'язування задач на рівняння теплового балансу можна дати учням завдання додому у вигляді системи запитань, відповіді на які вони можуть легко дати, використовуючи виготовлені транспаранти.

Аналізуючи аналітичний і графічний способи розв'язку задач на рівняння теплового балансу, можна зробити висновок, що саме графічний метод більш повно розкриває фізичний зміст задачі, є раціональним, зрозумілим і простішим для відтворення учнями. Графічний метод дозволяє розв'язати багато різнопланових задач. Оскільки задачі невизначені, то вони вимагають від учнів дослідження, а саме це сприяє розвитку творчих здібностей і креативного мислення учнів. Розв'язування задач на рівняння теплового балансу графічним методом дозволяє не тільки сформулювати в учнів вміння читати, розуміти, опрацьовувати, інтерпретувати і будувати графіки теплових процесів, а довести ці вміння до рівня складової предметної компетентності учнів та реалізувати компетентнісний підхід в навчанні фізики в основній школі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Анісімов А. Як складати і розв'язувати задачі з фізики: навчально-методичний посібник / А. Анісімов, Г. Редько, Г. Толпекіна. – Одеса: Автограф, 2002. – 123 с.
2. Божинова Ф.Я. Фізика. 8 клас: підручник / Ф.Я. Божинова, І.Ю. Ненашев, М.М. Кірюхін. – Х.: Ранок-НТ, 2008. – 256 с.: іл.
3. Генденштейн Л.Є. Фізика, 8 кл.: підручник для середніх загальноосвітніх шкіл / Л.Є. Генденштейн. – Х.: Гімназія, 2008. – 256 с.: іл.
4. Коршак Є.В. Фізика, 8 кл.: підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / Є.В. Коршак, О.І. Ляшенко, В.Ф. Савченко. – К.: Генеза, 2008. – 208 с.: іл.
5. Нижник В.Г. До методики навчання учнів і студентів розв'язувати комплексні задачі з фізики / В.Г. Нижник, В.Д. Сиротюк, О.М. Шпак // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 9. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – С. 122-128.
6. Сиротюк В.Д. Фізика: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл.: / В.Д. Сиротюк. – К.: Зодіак-ЕКО, 2008. – 240 с.: іл.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Коваленко Катерина Володимирівна – аспірант кафедри теорії та методики навчання фізики і астрономії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Коло наукових інтересів: методика використання графіків у процесі навчання фізики.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ

Ірина КОРОБОВА

У статті проаналізовано підходи до тлумачення поняття «індивідуалізація навчання», розкрито сутнісні характеристики нових функцій викладача в системі професійного навчання майбутнього вчителя фізики.

In the article, going is analysed near interpretation of concept «individualization of educating», descriptions of new functions of teacher are exposed in the vocational training of future teacher of physics.

Постанова проблеми. Підготовка компетентного фахівця, здатного професійно підходити до розв'язування практичних завдань, зокрема, компетентного вчителя фізики, залишається на сучасному етапі провідним завданням професійної освіти. Методологічною основою формування методичної компетентності майбутнього вчителя фізики є особистісно-орієнтований підхід. Основним дидактичним принципом зазначеного підходу є індивідуалізація навчання, яка полягає у врахуванні індивідуальних особливостей майбутніх учителів фізики у процесі їх методичної підготовки. Впровадження індивідуального підходу є особливо актуальним у зв'язку з переходом на компетентнісну освіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що поняття індивідуалізації різні науковці трактують по-різному. Зокрема, І. М. Осмоловська підкреслює, що «індивідуалізація – це граничний випадок диференціації, коли навчальний процес будується з урахуванням не груп, а кожного окремо взятого учня» [8, с. 7]. Н. М. Шахмаєв, поділяючи диференціацію на «зовнішню» і «внутрішню», індивідуалізацію ототожнює із внутрішньою диференціацією, при якій врахування індивідуальних особливостей учнів відбувається в умовах роботи вчителя у звичайному класі [13, с. 270].

У свою чергу, І. М. Осмоловська пропонує розрізнити поняття «диференціація» та «індивідуалізація», наголошуючи на тому, що індивідуалізація передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного учня (студента), а внутрішня диференціація – індивідуально-типологічних особливостей певної групи учнів (студентів) в межах одного класу (групи) [8]. На думку І. С. Якіманської, «диференційоване навчання» - це створення найбільш приємних умов для розвитку особистості учня як індивідуальності. Звідси випливає, що диференційоване навчання – не мета, а засіб розвитку індивідуальності.

Ми розділяємо також позицію І. М. Осмоловської, яка сутність індивідуалізації вбачає у розробці і реалізації індивідуалізованих освітніх траєкторій, а також створенні умов для найбільш повного розвитку особистості [8]. Як стверджує І. С. Якіманська, головним в